
Financiranje varovanja ter prenove stavbne dediščine in financiranje spomeniškovarstvenih služb

Author(s): Maja ČREPINŠEK

Source: *Urbani Izziv*, No. 18, VREDNOTE IN VREDNOTENJE (december 1991 / December 1991), pp. 49-52

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44180681>

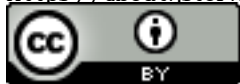
Accessed: 12-11-2018 08:00 UTC

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at

<https://about.jstor.org/terms>

This article is licensed under a Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

JSTOR

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

Maja ČREPINŠEK

Financiranje varovanja ter prenove stavbne dediščine in financiranje spomeniško-varstvenih služb

Financiranje varovanja in prenove stavbne dediščine je eno izmed področij, ki je bilo po analizah delovanja spomeniških služb¹ v preteklih treh desetletjih, kljub temu da je posebnega pomena za uspešnost delovanja celotne spomeniškovarstvene stroke in ne le njenih strokovnih služb, potisnjeno na rob zanimanja.

Trditév ne velja za pridobivanje finančne podpore "kulturniškega denarja", velja pa za nadzor in vpliv na pretok vseh drugih virov financiranja, ki so bili vloženi v prenovo. Ker so ti viri znatnega pomena, naj razmere v Sloveniji osvetlim v luči pripočil Unescove komisije o prenovi v več evropskih državah, besedila Amsterdamske deklaracije in ugotovitev raziskav o smotnosti prenove stavbnega fonda v Sloveniji².

"Kulturniški" skladi

Oglejmo si najprej "kulturniške" sklade, ki so namenjeni za varovanje in prenovo dediščine. Zakon o zavodih, ki med drugim ureja tudi financiranje spomeniškovarstvenih služb, prelagá breme financiranja regionalnih zavodov za varovanje naravne in kulturne dediščine z ramen bivše Kulturne skupnosti Slovenije (zdaj Ministrstva za kulturo), ki je v 80. letih prispevala regionalnim zavodom v povprečju 20 odstotkov sredstev, na rame občin, breme financiranja republiškega zavoda pa pod odkrilje republiškega izvršnega sveta.

Dosedanje financiranje regionalnih zavodov je na ravni občine potekalo prek občinskih kulturnih skupnosti, občinskih izvršnih svetov in po pogodbah, ki so jih zavodi sklepali z različnimi investitorji. Financiranje, ki je potekalo iz republiških virov, pustimo na tem mestu ob strani; čeprav je bilo izrednega pomena za uspešnost delovanja spomeniškovarstvenih služb, je dosegalo v razmerju do vseh sredstev, vloženih v prenovo, majhen delež. Mimogrede naj opozorim, da podatki o razmerju med prvimi in drugimi sredstvi niso zbirani!

Oglejmo si podrobneje financiranje iz občinskih virov, ki bo v prihodnje imelo najpomembnejši vpliv na delovanje regionalnih zavodov za varovanje naravne in kulturne dediščine. Zakon o zavodih se v sedanji obliki ni izognil nekaterim slabim stranem financiranja iz občinskih virov, na primer:

- zaradi različne gospodarske uspešnosti nastajajo med občinami opazne razlike v stopnji vlaganja sredstev v dediščino, večletno gospodarsko zaostajanje občine tako pomeni opuščanje celotnega fonda dediščine,
- financiranje iz občinskih virov postavlja regionalne zavode v položaj, ki ovira neodvisne odločitve spomeniškovarstvene stroke in omogoča uveljavljanje kratkoročnih občinskih interesov pred strokovnimi - odvisnost se kaže tako pri izboru prioritete nalog in razporejanju sredstev kot pri odobravanju količine ter intervalov pritoka sredstev, pri zasebnih investitorjih in podjetjih pa se bo odvisna vloga spomeniške službe pokazala še v jasnejši luči,
- investitorji bodo zaradi novega načina financiranja v veliki meri prevzeli vpliv na odločanje o delu spomeniškovarstvenih služb (ponudbo za investicijo v prenovo je mogoče umakniti, če so izhodišča spomeniškovarstvene službe za investitorja neugodna), kar bo vplivalo na uspešnost celotne spomeniškovarstvene stroke,
- zvođenela bo možnost vpliva na prioriteto strokovnih nalog (kar bo omogočilo opuščanje celotnih tipoloških skupin dediščine) na območju celotne Slovenije in vpliv na

strateško razporejanje vlaganja sredstev, ki jo je do sedaj, vsaj v majhni meri, imela Kulturna skupnost Slovenije kot upravljalec "kulturniških sredstev" za prenovo (čeprav je šlo v največ primerih za boj med zavodi za varovanje naravne in kulturne dediščine, da bi pridobili finančna sredstva za posamezne "akcije", največkrat posamezne kulturne spomenike, torej je bila usklajena politika strateškega usmerjanja stroke ovirana).

Financiranje zavodov brez vnaprej vgrajenih regulativov, ki bodo omogočali spomeniškovarstveni stroki samostojno delo ter hkrati strokovni nadzor nad usmerjano uporabo fondov in posredni vpliv (s sodelovanjem pri pripravi za prenovo ugodne davčne in kreditne politike) na izkoriščanje vseh finančnih sredstev, namenjenih za prenovo, je torej manj primerna rešitev.

Uspešni regulativi financiranja spomeniškovarstvene stroke

Spremembe načina financiranja, ki bi omogočale uspešnejše delovanje spomeniškovarstvene stroke, naj bi upoštevale vsaj naslednje regulative, ki jih obsega Amsterdamska deklaracija, razglas Odbora ministrov evropskega sveta:

- zagotavljati sklade finančnih sredstev, namenjenih za varovanje in prenovo dediščine, zbrane na državni ali republiški ravni, ki bodo omogočali regionalnim zavodom za varovanje naravne in kulturne dediščine neodvisno opravljati osnovne naloge spomeniškovarstvene službe - morda v obliki "tolarja za prenovo", kakršnega poznajo, na primer, v Avstriji,
- sočasno, v sodelovanju z lokalnimi oblastmi, ustanoviti sklade, ki jih je mogoče uporabljati za "celostne prenove", z namenom, da bi se izognili zgolj prenovam na pobudo posameznih investitorjev; kar vodi v parcialne posege, spomeniškovarstveno stroko pa bi vrnilo na raven delovanja v 60. letih,
- omenjeni denarni sklad naj bo obnovljiv, črpati pa ga je mogoče po

- vnaprej določenih kriterijih; namenjen je v prvi vrsti pokrivanju razlik med sredstvi, potrebnimi za normalno vzdrževanje fonda, in stroški, ki to vsoto presegajo (nujno je sočasno določiti merila za dodatne stroške!),
- ustanoviti brezprofitne družbe (odborov), ki nadzorujejo zbiranje in razporejanje denarnih skladov, namenjenih za prenavo, in
  - doseči prelivanje dela sredstev iz fondov, namenjenih za novogradnje v fonde za prenavo, na ravni republike.

Centralizacija razdrobljenih virov financiranja?

Oglejmo si še drugo možnost financiranja spomeniškovarstvenih zavodov, ki namesto razdrobljenega in občinskih virom podrejenega financiranja predvideva, da bo v prihodnje večja stopnja centralizacije odločanja o razporejanju finančnih skladov, ki ostajajo pod okriljem ministrstva za kulturo ali pa ministrstva za okolje.

V 80. letih je financiranje regionalnih zavodov za varovanje naravne in kulturne dediščine doseglo razmerje med investorcji 80:20 odstotkov. 80 odstotkov sredstev so prispevali različni družbeni investitorji v okvirih občine, 20 odstotkov sredstev pa je bilo zbranih na ravni republike. Po variantni ureditvi centralizacije sistema zavodov bodo različni viri financiranja na ravni občin transformirani v sklade na ravni republike, viri financiranja na ravni republike pa bodo težje dosegljivi (administrativne zapreke, drugačna sita za izbor nalog ...). Na ta način bo zmanjšana vloga regionalnih zavodov za varovanje naravne in kulturne dediščine, hkrati pa povečana vloga republiškega zavoda (oziroma ministrstva, ki mu bodo spomeniškovarstvene službe podrejene - vpliv na financiranje zavodov pomeni hkrati tudi vpliv na strokovne odločitve).

Negativne posledice centraliziranega sistema so:

- ovirano neodvisno odločanje regionalnih zavodov o razporejanju razpoložljivih sredstev za prenavo; odločanje poteka po hierarhični

- strukturi od pristojnega ministrstva prek nacionalne institucije do regionalnega zavoda za varovanje naravne in kulturne dediščine,
- prenos nekaterih matičnih funkcij iz ožje strokovnega kroga na pristojno ministrstvo,
- upočasnjeno delo zavodov (administrativne zapreke),
- drugačen izbor prioritete nalog, najverjetneje poudarjanje "nacionalnih programov" in zanemarjanje precejšnjega dela fonda, ki ne bo spadal v ožji izbor, čeprav izkušnje iz prejšnjih desetletij kažejo katastrofalne posledice odlaganja celotnih, nalog in
- omejene možnosti razporejanja sredstev za prenavo na gospodarjenje zbranim v obliki "kulturnega" sklada, kar pomeni opuščanje možnosti vpliva na drugačne, gospodarsko usmerjene oblike naložb v prenavo.

Financiranje spomeniškovarstvene službe je v prihodnje, ne glede na odločitve o pristojnem ministrstvu, potrebno urediti tako, da bo investiranje v prenavo za zasebne lastnike, podjetja in mecene privlačno (kar je mogoče urediti tudi z zakonskimi spodbudami), in na drugi strani tako, da bodo organizirani namenski skladi za prenavo na ravni republike in na ravni občin, ki omogočajo sočasno ob pobudah in zahtevah različnih investitorjev, tudi strokovno neodvisne odločitve spomeniškovarstvenim službam. Skladi za prenavo naj se razlikujejo od skladov nekdanjih občinskih kulturnih skupnosti po virih črpanja sredstev (ne iz kulturniških virov!) in ozki namembnosti za prenavo, predvsem pa naj ne bodo usmerjeni zgolj v odobravanje sredstev za posamezne kulturne spomenike, ampak tudi v celoten spomeniškovarstveni fond.

Financiranje varovanja in prenave izven okvirov "kulturniškega denarja"

Oglejmo si podrobneje še vse vire financiranja prenave izven okvirov "kulturniškega denarja". Gre predvsem za finančna sredstva zasebnikov in rimskokatoliške cerkve, pa tudi vseh nekdanjih družbenih financierjev, ki so do sedaj že nastopali

v vlogi neposrednih investitorjev, in celo za sredstva stanovanjskih podjetij, vložena v prenavo spomeniškovarstvenega fonda. Vsote "nezajetih" financ zaradi pomanjkljivih podatkov ni mogoče oceniti natančneje. Ti podatki niso zbrani nikjer, izluščiti pa jih ni mogoče niti iz statističnih davčnih obrazcev, nedvomno pa krepko presega skupno vsoto "kulturniškega sklada". Omenim naj le dva podatka, ki trditev posredno potrujeta s podatki o lastništvu: 67 odstotkov vsega spomeniškovarstvenega fonda, ki so ga v preteklih treh desetletjih obravnavale spomeniškovarstvene službe (objekti so bili evidentirani ali pa so bili predvideni, načrtovani ali izvršeni posegi vanje), je v zasebni lasti in 60 odstotkov celotnega evidentiranega spomeniškovarstvenega fonda je v lasti rimskokatoliške cerkve. Konservatorska poročila (vsakoletna poročila zavodov za varovanje naravne in kulturne dediščine) v istem časovnem obdobju (v letih 1960-1990) omenjajo, da sta ti dve skupini lastnikov hkrati tudi financier velikega dela posegov, natančnejših podatkov pa ni. Po znanih podatkih konzervatorskih poročil je bilo od leta 1960 do leta 1990 razmerje med vsemi družbenimi financierji skupaj in vsemi zasebnimi (vključno z rimskokatoliško cerkvijo) v povprečju 2,3:1.

Majhen delež omemb financ, ki so jih vložili zasebni lastniki jasno kaže, da spomeniške službe pretoka njihovih sredstev za prenavo niso niti evidentirale niti usmerjale.

Opozorila o pomembnosti finančnih sredstev zasebnih lastnikov segajo V Sloveniji v 80. leta, v čas povečanega zanimanja za stavbno dediščino (ker je v največji meri v zasebni lasti), toda jasneje izraženih predlogov o nujnosti spremljanja in usmerjanja pretoka sredstev ne zasledimo. Prvi konkreten korak zasledimo sredi 80. let. Na Fakulteti za arhitekturo je bila opravljena raziskovalna naloga² (ki so jo sofinancirale stanovanjske skupnosti Slovenije, več različnih bank ter Republiški komite za urejanje in varstvo okolja), da bi ocenili na eni strani možnost pridobivanja novih stanovanjskih enot na obstoječih površinah starejšega stavbne-

ga fonda in na drugi strani finančna sredstva, ki bi jih bilo treba v te stavbe vložiti, da bi pridobili stanovanja, ki ustrezajo sodobnim stanovanjskim zahtevam. Raziskava je bila opravljena na območju modelne občine in na modelnem območju starega mestnega jedra, rezultati pa so pokazali, da bi s prenovo lahko pridobili 25 odstotkov celotnega stanovanjskega fonda v Sloveniji, prilagojenega sodobnemu bivalnemu standardu, pri čemer bi bilo potrebno vanje vložiti v povprečju 23 odstotkov finančnih sredstev manj kot v enakovredne novogradnje, kar potrjuje podobne izkušnje na tujem (Avstrija, Nemčija).

Rezultati raziskave argumentirano zavračajo posplošene trditve (ki jih zasledimo celo v okvirih spomeniškovarstvene stroke), da prenova ne more biti hkrati tudi gospodarska kategorija - nasprotno, prav na področju stavbne dediščine je mogoče pri prenovi in varovanju govoriti o treh pomembnih temeljnih postavkah razvoja spomeniškovarstvene stroke v prihodnje: gospodarskih, ekoloških, humanih in prostorskih.

Toda čeprav je raziskava dokazala, da bi bilo mogoče po vzoru držav s tradicijo v prenovi tudi v Sloveniji doseči gospodarsko uspešno prenovi, če že pustimo ob strani druge pozitivne posledice prenove (na primer varovanje okolja, surovin potrebnih za novogradnje, omejevanje nenadzorovanega širjenja naselij, varovanje obdelovalne zemlje, pozitivni vplivi ekološko kvalitetnejšega bivalnega okolja, pozitiven vpliv mikroklimatskih pogojev bivanja na počutje in zdravje stanovalcev, humane kvalitete bivalnega okolja in pozitiven vpliv na socialno vedenje skupnosti) ni bilo mogoče doseči vključevanja novih pogledov na prenovi niti v bančni sistem kreditiranja posegov v starejši stavbni fond niti v davčni in niti v pravni sistem. Razlogi so bili delno v počasnem prodiranju tovrstnih idej v gospodarske tokove in delno v križanju z gospodarskimi interesi gradbene, načrtovalske itd. industrije, pa tudi zato, ker so bila prizadevanja osamljena (skupni nastopi spomeniškovarstvene

stroke so - zaradi medsebojnega nezaupanja - redkost, nepovezane akcije pa prizadevanja oslabijo).

Ali bo mogoče v prihodnje vendarle ustvariti pogoje za gospodarsko uspešno prenovi in hkrati spodbuditi vse financirje v prenovi?

Vpliv sprememb političnega in upravnega sistema

Prvi vplivi sprememb političnega in upravnega sistema na varovanje in prenovi dediščine kažejo, da lahko v prihodnje pričakujemo povečano zanimanje (pritiski) na stavbno dediščino; gre za razprodajanje stavbne dediščine, novo lastninjenje (kar pomeni tudi nove investicije), povečano povpraševanje po poslovnih prostorih v starih mestnih jedrih, vključevanje gospodarjenja z dediščino v strankarske programe in povečano zanimanje novoustanovljenih (in obstoječih) podjetij za pridobivanje dela na fondu dediščine. Na tem mestu si pogledimo le vpliv naštetih sprememb na financiranje varovanja in prenove. Gre za tri temeljne predpostavke: da se bo povečalo zasebno investiranje v stavbni fond, predvsem v "najkakovostnejšega" in v fond na lokacijah, najzanimivejših z gospodarsko-prodajnega stališča, da bo treba kljub temu še naprej spodbujati investiranje v obstoječ stavbni fond, predvsem v "manj kakovostnega", ter sočasno nuditi finančno podporo zasebnikom in da bo potrebno izdelati regulative, ki bodo preprečili nepotrebno naraščanje stroškov prenove zaradi profita podjetij, ki načrtujejo in izvajajo prenovi. Z vsemi tremi predpostavkami se spomeniškovarstvena stroka srečuje že vsa desetletja delovanja, toda ob spremembah upravnega in političnega sistema bo potrebno poiskati nekatere nove rešitve.

Nekatere nove rešitve

Amsterdamska deklaracija v poglavju o financiranju poudarja, da v nobeni izmed držav podpisnic deklaracije (med njimi so številne države s tradicijo v prenovi) financiranje prenove in upravni mehanizmi niso urejeni povsem zadovoljivo, in da splošno veljavnega uspešnega mo-

dela financiranja ni mogoče predlagati. Zato mora vsaka država določiti svoje načine financiranja in primerne ukrepe. Deklaracija navaja splošna navodila, ker pa so še vedno prav tako aktualna, kot so bila ob zapisu, si jih oglejmo v luči pričakovanih sprememb.

Odločilni dejavnik uspešnosti vzpostavljanja sistema financiranja prenove je uvedba zakonodaje, ki prenovi spodbuja; s predpisi, ki novogradnje podrejajo nekaterim omejitvam, da bi pospešili usposabljanje starejšega fonda namesto vlaganja v novogradnje, in s predpisi, ki omogočajo finančne ugodnosti in davčne olajšave pri prenovi starejšega fonda. Slovenska ustava in zakon o varovanju naravne in kulturne dediščine vsebujeta nekatera podobna izhodišča, le da prenove ne pojmuje kot gospodarske kategorije, temveč kot kot kvaliteto "posebnega družbenega pomena". Naloga spomeniškovarstvene stroke (in v njenih ovirah še posebno arhitekturne stroke!) je pokazati razliko med vrednotenjem dediščine kot zgolj kulturne dobrine in vrednotenjem, ki sočasno ocenjuje gospodarsko vrednost dediščine, kajti šele na podlagi priznane gospodarske vrednosti dediščine (pri čemer gospodarska vrednost vsebuje tudi na primer ekološko vrednost - spomnimo se le na finančne postavke ponovnega vzpostavljanja ravnotežja v ekološko uničenih okoljih) bo mogoče doseči vključevanje v sisteme bančnega kreditiranja in davčnega sistema. Prednostna naloga spomeniškovarstvene stroke je pripraviti dovolj tehtne ter strokovno utemeljene argumente in poiskati poti uveljavljanja strokovnih načel v novi zakonodaji. Za dosego tega cilja bo treba združiti sedaj ločena (in zato oslabljena) prizadevanja posameznih institucij, ki delujejo na spomeniškovarstvenem področju. Če se spustimo na raven povsem konkretnih akcij, ki jih je spomeniškovarstvena stroka dolžna storiti, govorimo o prednostnih nalogah (raziskavah), ki naj dokažejo gospodarsko vrednost varovanja okolja in stavbne dediščine v povezavi z ekološkimi, socialnimi, zdravstvenimi itd. vrednostmi. Za pripravo takšnih argumentov stroke bo potrebno sodelovanje s

strokovnjaki na področjih ekoloških, medicinskih, psiholoških, socioloških itd. ved. Brez strokovno utemeljenih argumentov bodo zahteve spomeniškovarstvene stroke za posebne ugodnosti, ki naj jih bosta deležna varovanje in prenova dediščine, imele le težo kulturniške akcije, ki je sicer dobrodošla, vendar je zaradi finančnih omejitev ni mogoče izpeljati.

Sočasno z uveljavljanjem prenove kot gospodarske in kulturne kategorije bi moralo potekati dejavno sodelovanje spomeniškovarstvene stroke pri oblikovanju predlogov za spremembe davčne zakonodaje (7. točka 6. člena, možnosti mecenstva itd.), zakona, ki ureja posedovanje in proutet nepremičnin, zakona, ki ureja novo lastninjenje premoženja in stanovanjskega zakona - vsi naj spodbujajo vse zasebne, podjetniške in državne investitorje v prenavo, ne glede na to, ali gre za mecenstvo ali za lastniške naložbe v prenavo.

mag. Maja Črepinšek, dipl. inž. arh., Restavratorski center Republike Slovenije.

Opombe:

- ¹ M. Črepinšek, Arhitekturno-varstvena izhodišča in kriteriji za ugotavljanje smotnosti prenove stavbne dediščine, FAGG-VTO Arhitektura, Katedra za teorijo arhitekture, Ljubljana 1991.
- ² P. Fister, J. Marinko, M. Črepinšek, Strokovna izhodišča in kriteriji za ugotavljanje smotnosti prenove na ravni naselij, delov naselij in objektov, Poglavje B: Arhitekturno-varstvena izhodišča in kriteriji za ugotavljanje smotnosti prenove stanovanjskega fonda in bivalnega okolja glede na sodobne zahteve in specifik, Univerza Edvarda Kardelja, FAGG - VTO Arhitektura, Ljubljana 1988.

Peter GABRIJELČIČ

Ureditev kanjona Kokre v Kranju - anketna preveritev

Lahko rečemo, da ima vsako mesto, ki "da nekaj nase", v svojem kulturnem konceptu tudi institucijo urbanističnih in arhitektonskih natečajev. Pa ne zgolj zaradi potrebe po rešitvi povsem konkretnih problemov in naročil, ki tarejo mestne očete, pač pa tudi in predvsem zaradi spoznanja, da predstavlja natečaj pomemben instrument pri oblikovanju kolektivne urbane zavesti in vizije o bodočih ureditvah mestnega prostora. Natečajne rešitve odpirajo nove razvojne možnosti in pomenijo pomemben element za razvoj stroke. Oblikujejo bogato ponudbo idej in predlogov, ki se ciklično, vedno znova, preverjajo v novih družbenih in kulturnih razmerjih. S sredstvi, ki jih mesto namenja za izvedbo strokovnih natečajev, se posredno vzpostavlja plast strokovnjakov oziroma strokovnih timov, ki so sposobni konceptnega pogleda na mesto oziroma ki so sposobni kontekstualnih odgovorov tudi na vsakodnevne praktične naloge. Posebno mesto med različnimi vrstami natečajev imajo anketni natečaji oziroma tako imenovane arhitekturne delavnice. Metoda anketnega pristopa k pridobivanju ekspertnih mnenj je za strokovnjake še posebej hvaležen izziv, saj lahko v okviru svojih strokovnih pogledov neobremenjeno razmišljajo, ne da bi bili pod pritiskom tekmovalne špekulativnosti, ki je tako značilna za natečaje, vezane na konkretne naloge. Seveda pa lahko tresničujemo vzgojni smoter natečaja kot učnega gradiva le, če je organizacija natečaja transparentna in če so njegovi rezultati dostopni širši strokovni javnosti.

V tem smislu je še posebej pomembna strokovna publicistika, v kon-

kretnem primeru revija Urbani izziv, nekakšna "oglasna tabla", ki omogoči vsakomur sporočati pa tudi sprejemati informacije, ki nastajajo vsakodnevno na arhitektovi ali urbanistovi mizi. Je torej nekakšen monitoring oziroma podaljšek in razširitev njegovega delovnega okolja, v katerem se vedno preverja in iz katerega dobiva nove kreativne vspodbude.

V Kranju imajo že kar nekaj izkušenj s tovrstnimi anketami. Zadnja, izveden spomladi tega leta, je obravnavala bodočo ureditev območja kanjona Kokre. Naloga je odprla vrsto strokovnih vprašanj, ki so lahko zanimiva tudi za širšo strokovno javnost, zato izkoriščam odprtost pričujočega medija za objavo nekaterih misli iz tehničnega poročila. Sočasno pozivam kolege, da bolj pogosto objavljajo svoje zamisli, natečajne in idejne projekte, skice in študije ter s tem pripomorejo k večji komunikativnosti stroke.

Razpisovalci ankete Ureditev kanjona Kokre v Kranju so pripravili obsežno in kvalitetno gradivo, ki je omogočilo celosten pogled tako nad ekološkimi in razvojno zgodovinskimi značilnostmi obravnavanega prostora kot tudi izoblikovalo osnove za razumevanje programskih alternativ in možnosti bodoče ureditve Soteske.

Življenje na robu

Natečajniki smo razmišljali o bodoči usodi kanjona Kokre, o usodi treh značilnih krajinskih območij, ki segajo od elektrarne na Kokri do mostu na Huje; od tod pa do Poštne ulice in naprej do izliva Kokre v Savo. Soteska se globoko zajeda v Kranjsko polje ter na svojem izteku oblikuje skupaj z dolino Save značilen pomol, na katerem stoji srednjeveško mesto. V mestni sliki in v ravninskem pejsažu je soteska opazna le po linearnem poteku bujne vegetacije, ohranjene v obliki varovalnega gozda na njenem ostenju. Čeprav je soteska iz ravnine skoraj neopazna, pa predstavlja v funkcionalnem in tudi mentalnem dojemanju prostora ostro mejo, nekakšen "rob sveta", kjer se končajo vsi uporabni nameni prebivalcev ravninskih vasi in mesta.